

Daiva Ausėnaitė. Lietuva – Europos pulsas Uzbekistano psichologėms

2008-08-20

Liepos 31–rugpjūčio 3 dienomis Vilniuje vyko 24-asis tarptautinis individualios psichologijos kongresas „Švelnumas ir agresyvumas: šių dienų iššūkis“. Kongrese pranešimus skaitė ir seminarams vadovavo individualios psichologijos specialistai iš viso pasaulio: 190 dalyvių iš 17 šalių. Iš posovietinių valstybių, be Lietuvos, kongrese dalyvavo tik dvi psichologės iš Uzbekistano.

Psichologija Uzbekistane sunkiai priimama

Farida Sabitova ir Tatjana Timak turi net kelias profesijas, nes Uzbekistane egzistuoja nedarbo problema, tad norint išgyventi reikia dirbti keliose darbovietėse. Farida yra muzikos ir kalbų mokytoja, taip pat ji dirba psichologe. Tatjana – gidė. Kaip psichologės Farida ir Tatjana dirba privačiai. Tatjana dirba vaikų darželiuose ir mokyklose, Farida daugiau bendrauja su suaugusiais. „Uzbekai sunkiai priima psichologines paslaugas, tad ir pragyventi iš psichologinės praktikos yra nelengva“, – prisipažino moterys.

„Egzistuoja daugybė psichoterapijos būdų, tačiau pradėjus dirbti su rytiečiais turi atsižvelgti į vietinį mentalitetą ir negali praktiškai taikyti knygose perskaitytų žinių. Sakoma, kad visi žmonės vienodi. Anaiptol. Rytiečiai kitokie“, – teigė Tatjana Timak.

Individualiosios psichologijos sąvoką įvedęs Alfredas Adleris, pasak Uzbekistano psichologų, sunkiai tinka rytietiškam mentalitetui. „Rytietis gali ilgai kentėti, nerodyti savo jausmų ir neprašyti pagalbos, kad ir kaip sunku sunku būtų. Europiečiai irgi slepia savo jausmus bei emocijas, bet tai vyksta kitaip. Uzbekistane yra įprasta nuo mažens užgožti ir slėpti savo jausmus, nes gyvenant bendruomenėje individas ir jo interesai tampa ne tokie svarbūs“, – kalbėjo Farida Sabitova.

Iš pirmo žvilgsnio rytietiškas principas – kad tik nenukentėtų santykiai – yra pagirtinas. Geriau pasigilinus matyti, jog daug kas daroma tam, kad apie tai būtų gerai pašnekėta arba kad visai nebūtų kalbama. Todėl dažnai tiesa nesakoma į akis, vengiama rodyti savo jausmus, vengiama konfliktų, ir jie nesprendžiami.

Uzbekų šeima skiriasi nuo europietiškos

„Uzbekistane labai nedaug skyrybų. Tai musulmoniškas kraštas, ir jei vyras turi pinigų, tai jis išlaiko ne vieną šeimą. Tai nėra oficialu, bet įprasta, kad vyras gali turėti iki keturių šeimų, jeigu gali jas išlaikyti. Vaikai bendrauja, žmonos neprieštaruoja“, – apie uzbekų šeimą pasakojo Farida.

Psichologė įsitikinusi, kad šiuo požiūriu Europoje yra panašiai, kaip ir Rytuose. „Vyras pagal savo prigimtį yra poligamiškas ir negali gyventi su viena moterimi. Viskas priklauso nuo pinigų. Juk europietis vyras irgi įsigyja

meilužę, jeigu tik turi tam pakankamai lėšų. Tačiau europietės meilužės statusas nesuteikia jai saugumo, o Rytuose antroji, trečioji ar ketvirtoji žmona yra visiškai saugios. Prieš Alachą jie yra susižadėję, todėl vyras privalo rūpintis jos ir jos vaikų gerove“, – pasakojo psichologės.

Paklausus, ar uzbekės moterys gerai jaučiasi psichologiškai, kai vyras turi dar moterų, specialistės sakė, jog tai itin individualu, tačiau žvelgiant į kultūrą, istoriją matyti, jog taip buvo įprasta daugelį šimtmečių. „O žmogaus psichika prisitaiko prie daugelio dalykų. Aišku, būna tokių moterų, kurios dėl savo charakterio yra labiau savininkiškos ar choleriškos ir nenori dalytis vyru su kitomis moterimis. Tokiu atveju vyras kalbasi su savo žmona. Moteris, žinoma, turi pasirinkimą palikti vyrą ir būti emancipuota. Tačiau reta kuri ryžtasi tai padaryti. Daugelis suvokia, kad geriau būti antra žmona ir turėti gerą vyrą, negu būti vieniša mama“, – sakė Farida.

Uzbekistane tik labai pasiturintys vyrai turi kelias žmonas, tačiau didesnė dauguma gyvena tradicinėje šeimoje. „Poligamiškų santuokų buvimą galima paaiškinti pažiūrėjus į uzbekų šeimą. Viename kieme gyvena daug šeimų, viename name gyvena kelios kartos. Viena dieną gamina viena marti, kitą dieną – kita. Kai nuo vaikystės yra diegiami tokie dalykai, ilgainiui atsiranda didelis pakantumas. Žmogus nuo gimimo iki mirties yra apsuptas daugybės žmonių. Europoje juk galima mėnesių mėnesiais neskambinti savo artimiesiems. Pas mus tai neįsivaizduojama“, – pasakojo Tatjana Timak.

Susideginimas – paskutinis marčių protestas

Uzbekų šeimoje įsitvirtinęs matriarchatas. Anyta yra šeimos galva, ji yra tironė, diktatorė. Sūnūs lieka tėvų namuose, atsiveda žmonas, ir joms ima vadovauti anyta. Netekėjusi dukra atleista nuo visų pareigų, o vos ištekėjusi tampa viena iš tokių žeminamų marčių. Marčios gyvenimas yra nuolatinis nuolankumas, paklusnumas, patys juodžiausi darbai, kartais atviros patyčios. Manoma, kad anytai taip savivaliauti leidžiama, nes kadaise ji pati buvo marti. „Nėra nieko baisiau, kaip vergas, tapęs valdovu“, – byloja Rytų išmintis.

„Yra keista tradicija – marti turi atsikelti ketvirtą ryto ir šluoti bei plauti kiemą. Dulkės keliamos, kad kaimynai matytų. Pati šiuolaikiškiausia moteris, mieste dirbanti gydytoja, keliasi ketvirtą ryto ir tai daro. Nes ji bijo, kad žmonės ką nors negero pasakys, jeigu ji to nedarys“, – savo šalies tradicijas aiškino psichologė Farida Sabitova.

Tatjana prisiminė, kad buvo laikas, kai kaimuose, vaizdžiai sakant, „degė laužai“ iš marčių. „Tai vykdavo mažesniuose miesteliuose – moterys, protestuodamos prieš tokią šeimos santvarką, susidegindavo“, – liūdnai prisiminė psichologė. Pasak jos, šalyje gausybė socialinių problemų, kurios glaudžiai susijusios su psichologinėmis problemomis. „Nepakeitus šalies santvarkos, psichologas niekuo nepadės. Mes kovojame su vėjo malūnais. Mums sakoma: „Nepatinka? Susiraskite kitą šalį, kur jums bus gerai.“ Tačiau akivaizdu, kad uzbekas, atsiradęs kitoje šalyje, turės sunaikinti save ir sukurti iš naujo, kad galėtų būti visaverčiu žmogumi kitoje šalyje, kitoje kultūroje“, – įsitikinusi Tatjana.

Specialus Adleris Uzbekistanui

„Rytietis kalba viena, daro kita, o galvoja trečia. O kurgi tikrasis žmogus? Europietis gali tiesiai šviesiai pasakyti, kad tu jam nereikalingas, ir jis tau nepadės. O prisikasti iki rytiečio jausmų be galo sunku. Kas yra jausmas? Tikroji žmogaus dvasios būseną. Jis net pats apie save negali pasakyti teisybės. Apie šeimą jis nekalba, nes neturi teisės apie ją kalbėti. Jeigu Adleris būtų gimęs pas mus, jis būtų parašęs visai kitokių darbų“, – šypteli psichologės.

„Kai dalyvaujame užsienio konferencijose ir klausomės europiečių patirties, jų pranešimų, turime išgirstą medžiagą koreguoti pagal savo tautos mentalitetą. Rytai – visiškai kitoks pasaulis. Mano svajonė – susisteminti Rytų šalių pacientų patirtį, jų poreikius, jų mąstyseną. Jeigu mūsų kolegoms nors kelias savaites padirbėtų su rytietišku pacientu, jie, manau, turėtų peržiūrėti net ir teorines savo nuostatas. Norėčiau padaryti ir tokią analizę, kuri padėtų išsiaiškinti, kuo mes skirtingi ir kas mums yra artima“, – sakė Tatjana. Ji įsitikinusi, jog nepaisant globalizacijos, kalbų apie Rytų ir Vakarų susiliejimą, vis tiek turi egzistuoti šie du skirtingi poliai. „Tik taip galima užtikrinti pasaulio harmoniją. Egzistuoja plusas ir minusas. Nesakau, kad kas nors yra geriau ar blogiau, tiesiog yra du skirtingi poliai“, – tvirtino psichologė.

Egzistuoja ne tik Rytų ir Vakarų priešprieša. Uzbekistanas yra posovietinė valstybė, ilgiau nei Lietuva buvusi „didžiojo brolio“ globoje. Tai dar viena priežastis, trukdanti uzbekėms susišnekėti su kolegomis iš Europos šalių.

„Apie septyniasdešimt metų mes gyvenome vienoje didelėje šalyje. Ta santvarka formavo mūsų specifinį mentalitetą. Tokiomis sąlygomis užaugo daug kartų. Kolegos iš Latvijos ir Lietuvos mane supranta, tačiau kolegos iš kitų europietišku šalių – ne. Nepaisant to, kad jie turi šimto metų patirtį psichologijos teorijoje ir praktikoje“, – sakė Farida.

Uzbekistane yra lietuvių bendruomenė

Maloniai nustebino, kai psichologės papasakojo, kad jau penkiolika metų Uzbekistane egzistuoja Taškento lietuvių bendruomenė. Joje yra užsiregistravę apie šimtas asmenų. Bendruomenei priklauso žmonės, kurie gyveno Lietuvoje, turi lietuvių giminaičių ar tiesioginių giminystės ryšių su Lietuva. Taip pat į bendruomenės susitikimus ateina ir tie, kurie domisi Lietuvos kultūra, kalba, istorija. Žydrūnas Seilius – bendruomenės pirmininkas, verslininkas, buvęs jūreivis.

„Aš dalyvauju šioje bendruomenėje, nes mane domina lietuvių kalba, juk esu filologė. Be to, mano sesuo ištekėjo už lietuviu. Renkamės gana dažnai, švenčiame lietuviškas ir uzbekiškas šventes, mokomės lietuviškų dainų, šokių, turime savo saviveiklinį būrelį“, – sakė Farida Sabitova.

„Mūsų bendruomenė naudinga tuo, kad mes per ją priartėjame prie Europos. Lietuva yra Europos šalis. Per žiniasklaidos priemones gauname labai mažai informacijos apie Europą, pasakojami atrinkti dalykai. O mums kiekvieną savaitę iš Vilniaus siunčia medžiagos, laikraščius. Tokiu būdu mes laikome ranką ant Europos pulso“, – šypsosi Farida Sabitova, psichologė iš Uzbekistano.

Nuotraukoje - psichologės Tatjana Timak ir Farida Sabitova iš Uzbekistano. Nuotr. autorė Daiva Ausėnaitė.